

**TED ANKARA KOLEJİ VAKFI
ÖZEL LİSESİ**

**ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA
PROGRAMI**

**A1 DERSİ
UZUN TEZİ**

“SERENCAM ETKİSİ”

Öğrencinin Adı: Seran

Soyadı: SENAR

Danışman Öğretmen: Tülay CENİK AKFIRAT

Diploma Numarası: 001129-0022

Ödevin Sözcük Sayısı: 4061

Araştırma Sorusu: Tahsin Yücel’in “*Sonuncu*” adlı romanında “*Serencam*” adlı kitabın bir ailenin nesiller boyu süren okur-yazarlık sürecine etkisi nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

IB programı A1 dersi kapsamında, uzun tez olarak hazırlanan bu çalışmada, Tahsin Yücel'in *Sonuncu* adlı romanında Selami Harici tarafından yazılan "Serencam" adlı kitabın, yapıttaki odak figürlerin yazarlık süreçlerine etkisi değerlendirilmiştir. Özgün bir yapıt yazmak için yola çıkan ve yaşamının yaklaşık elli yılını sadece bu iş için harcayan Selami Harici, tek bir cümlesi bile kendine ait olmayan, okunması olanaksız olan "Serencam" adlı kitabı yazar. Yapıtın odağı olan Serencam aracılığıyla Harici ailesinin yazarlık serüveni anlatılır ve yaşam algıları aktarılır.

Bu çalışmada öncelikle Serencam'ın yazılış öyküsü üç temel başlık altında incelenmiştir. Selami Bey'in akıl sağlığında şüphe ettirecek ölçüdeki yazar olma tutkusu bu başlıklardan ilkidir. İkinci olarak yazıda özgünlük arayışı değerlendirilmiştir. Selami Bey, özgünlüğü amaç edinerek çıktığı yolda, yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfadaki ona ait tek bir cümlenin olmadığı derleme bir yapıt ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda özgün olabilmenin koşulları incelenmiştir. Serencam'ın yazılış öyküsünü etkileyen bir başka başlık ise ekonomik durum ve sosyal statünün elverişli olmasıdır. Oldukça varlıklı bir aileden gelen ve hayatı boyunca ekonomik açıdan sıkıntı çekmeyen Selami Bey, temel ihtiyaçlarının kuşkusuz en iyi biçimde karşıladığı için yazarlığa yani ruhu ve düşünce gücünü geliştirecek olan bir etkinliğe yönelmiştir.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde değişen odak figürlerin yazarlık süreçlerinde Serencam'ın etkisi değerlendirilmiştir. Zariye Hanım'ın yazarlık sürecinde Serencam'ın aile gerçekliğine etkisi, çocuklar ve ebeveynler arasındaki ilişkiyi yönlendirme gücü etkili olmuştur. Müşfik Harici'nin yazarlık sürecinde, Serencam'a başkaları tarafından yüklenen anlamlar yol göstericidir. Lami Harici ve Canan Harici'nin yazarlık serüvenleri ise köklerine sahip çıkış başlığı altında incelenmiştir. Serencam'ın içeriğine dair ilk kez Lami ve Canan Harici yazmıştır. Sonuçta ise özgünlüğün ancak yaşamışlıkla ulaşılabilecek bir sonuç olduğu yargısına ulaşılmıştır.

Sözcük Sayısı: 264

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	1
2. “SERENCAM”IN YAZILIŞ ÖYKÜSÜ.....	3
2.1. Selami Harici’nin Yazarlık Tutkusu.....	3
2.2. Yazıda Özgünlük.....	6
2.3. Ekonomik Durum ve Sosyal Statü.....	7
3. DEĞİŞEN ODAK FİGÜRLERİN “SERENCAM”A BAKIŞI...9	
3.1.Aile Gerçeğinde Serencam.....	9
3.2. İkinci Nesil Serencam.....	12
3.3.Köklerine Sahip Çıkış.....	13
4.SONUÇ.....	15
5. KAYNAKÇA	16

Konu: Tahsin Yücel'in "*Sonuncu*" adlı romanında "*Serencam*"ın yazılış öyküsü.

Araştırma Sorusu: Tahsin Yücel'in "*Sonuncu*" adlı romanında "*Serencam*" adlı kitabın yapının odağındaki ailenin nesiller boyu süren okur-yazarlık sürecine etkisi nasıl ele alınmıştır?

1. GİRİŞ

Tahsin Yücel'in *Sonuncu* adlı yapıtında, hayatını daha önce kimsenin yazmamış, söylememiş olduklarıyla, yalnızca kendinin yazabileceği ve insanoğlunun serüvenini anlatacak tek bir kitap yazmaya adayan Selami Harici Bey'in ve kitabı "*Serencam*"ın öyküsü anlatılır. *Serencam* Fransızca kökenli bir sözcük olup "ser" ve "encam" sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. "Bir işin, bir olayın sonu, akıbet." ya da "Başa gelen bir durum veya olay." olarak tanımlanabilecek bu sözcük yazar tarafından şöyle tanımlanmıştır: "*Serencam bir tür serüven. Selami Bey de belirli bir dönemin insanı olduğu için, eski bir sözcüğü kitabına ad olarak seçiyor, yaşamsal ve düşünsel olarak kitabını bir tür serüven olarak görüyor.*"¹ Hayatının kırk küsur yılını, sosyal yaşamına son vererek yalnızca kitabını yazmaya adayan Selami Bey, tek bir sözcüğü bile kendine ait olmayan, yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfalık "*Serencam*" adında, dünyada eşi benzeri görülmemiş uzunlukta bir kitap yazar. Romanda "*Serencam*" kitabının içeriğinden çok, bu dev yapının boyutları, sadece ilk sözcükte büyük harf ile başlayıp noktalama işareti olarak sadece son sözcükte noktaya yer verilen sıra dışı biçimi, yazılma sürecinin ve kendisinin Harici ailesi üzerindeki etkileri ailenin üç neslinin gözünden anlatılmıştır.

¹ Erdem Öztop, *Sonuncu – Tahsin Yücel*, 8 Nisan 2010 tarihli Cumhuriyet Kitap Eki.

Yapıt boyunca aslında odakta olan nesne bu kitap yani Serencam'dır. *“Roman boyunca tüm detaylarıyla Serencam anlatılır ama okur da bilmez ve anlamaz Serencam'ın içeriğini. Yücel bununla çağımızın korkularından birine dikkat çekmeyi başarır: her şeyin görüntü olduğu bir çağda, anlamın hızla tüketilişinin öyküsüdür aynı zamanda anlattığı.”*² Odak figür olarak yorumlanabilecek karakter ise kitabın yazarı Selami Harici Bey'dir. Osmanlı soyundan gelen Selami Harici varlıklı, Kandilli'de pek çok arsa ve köşkleri olan ve Fransa'da felsefe eğitimi görmüş biridir. Yaşamak için çalışmak zorunda olmayan odak figür, evlendikten sonra tüm ömrünü bir kitap yazma hayalinin peşinde geçirir.

Sonuncu üç bölüm ve bir ekten oluşmaktadır. Birinci bölüm Selami Harici'nin eşi Zarife Hanım'ın, ikinci bölüm Selami Harici'nin küçük oğlu Müşfik'in, üçüncü bölüm Müşfik'in oğlu Lami'nin, ek bölümü ise Lami'nin karısı Canan'ın ağzından anlatılmaktadır. Bu farklı kurguyla olaylar dört farklı figürün gözünden aktarılmıştır. Selami Bey, kitabını yazarken, aile içinde olup bitenler, Serencam'ın Harici ailesindeki sosyal ilişkiler ve sorumluluklar üzerine etkisi Selami Bey'in karısı Zarife Hanım tarafından yazıya dökülmüştür. Babası Selami Bey ve annesi Zarife Hanım vefat ettikten sonra kardeşlerince uğursuz olarak nitelendirilen Serencam'ı evine almayı kabul eden Müşfik Harici, kitabın insanlar tarafından ne ölçüde rağbet gördüğünü anlatmıştır. Üçüncü nesil bir Harici olarak, Müşfik'in oğlu Lami Harici dedesinin yazmak için hayatını harcadığı Serencam'ı okumayı amaç edinmiş, bu yolda ilk defa Serencam'ın içeriğine ilişkin bulguları yazmıştır. Yapıtın sonunda ise Lami'nin eşi olan Canan Harici, zamanında Zarife Hanım'ın Selami Bey'in Serencam'ı yazma tutkusu üzerine kitap yazması gibi, Lami'nin Serencam'ı okuma tutkusu üzerine yazmıştır. Bu bağlamda, bir kitabın gerek dış görünüş gerekse içerik bakımından yazarından başka beş kişiyi yazarlık serüvenine itmesi çalışmanın ana eksenini oluşturmuştur.

² Asuman Kafaoglu, Müthiş Bir Kitap şu 'Serencam', 16 Nisan 2010 tarihli Radikal Kitap Eki.

2. “SERENCAM”IN YAZILIŞ ÖYKÜSÜ

Yapıtta tartışmasız en büyük öneme sahip olan izlek “Serencam”dır. Yazar değişse dahi, olaylar hep Serencam’ın insanlar, sosyal ilişkiler veya yaşamlar üzerindeki etkisi etrafında seyreder. Yazarından başka dört kişiyi daha yazar olmaya iten bu kitap, gerek dış görünüşünün heybeti, gerek içeriğinin bilinmezliği, gerekse insanların ona yükledikleri anlamlar bakımından oldukça güçlü etkilere sahiptir. Yapıtın işleyişi bakımından önem arz eden Serencam’ın yazılış öyküsünü üç başlık altında incelemek mümkündür.

2.1 Selami Harici’nin Yazarlık Tutkusu

Selami Harici, romanda sık sık söz edildiği gibi kendi döneminin şartlarının çok üstünde imkânlarla sahip, felsefe eğitimi görmüş ve Fransa’da Sorbonne Üniversitesi’nde doktorasını yapmış, oldukça eğitilmiş bir adamdır. Büyük dedesi Osmanlı’nın son hariciyecilerinden olan Selami Bey, oldukça varlıklı bir ailenin torunu olarak İstanbul Kandilli’de pek çok arsa ve köşke sahiptir. “Serencam” gibi devasa boyutlarda bir kitabı yazmayı kendine amaç edinmiş, hayatını buna adanmış bir insan olarak Selami Harici’nin yazar olma tutkusu, Harici ailesinde nesilden nesle geçecek olan Serencam takıntısını da beraberinde getirir.

Serencam’ın yazılış öyküsüyle ilgili kısım, *Sonuncu* adlı yapıtta Selami Bey’in eşi Zarife Hanım tarafından anlatılmıştır. Selami Bey’in daha önce kimsenin yazmadığı, yeni ve özgün cümleler kullanarak, insanoğlunu ve onun serüvenini anlatmayı amaçladığı yarı felsefi yarı roman türünde ve eşi benzeri olmayan bir kitap yazma tutkusu, yazarlık süreci, Selami Bey’in bu uğraşımın ailenin geri kalanıyla ilişkilerini nasıl etkilediği Zarife Harici tarafından yapıtın birinci bölümünde gözleme dayalı olarak, hatta bir günce biçiminde anlatılmıştır.

Serencam'ın yazılma sürecinde Selami Harici'nin kararlılığı, en yakınındaki insanların acımasız eleştirilerine rağmen hayatının amacı haline getirdiği kitabı yazmaktan vazgeçmemesi belki de Serencam'ın ailenin diğer bireyleri üzerindeki etkisini güçlü kılan etkenlerden biridir. Zarife Hanım, Selami Bey'in kararlılığını, *“Selami böyleydi işte, bir kez “Kararım kesin!” demeyegörsün, geri adım atmazdı artık, bir daha değiştirmezdi kararını, hem de en kısa sürede yerine getirmek isterdi.”* (Yücel, 41) ifadeleriyle açıklamış, yapıttaki yazarlığı süresince bunun gibi ifadeleri sık sık tekrarlayarak Selami Bey'in çocuklarına ve hatta zaman zaman kendisine de mantıksız gelen hareketlerini inatçılığına yormuştur.

Serencam'ın yazılma sürecinde, onu sıradan bir roman olmaktan çıkarıp eşi benzeri olmayan bir yapıt haline getiren özelliği Selami Bey'in hayalini kurduğu gibi özgünlüğü ve daha önce hiç yazılmamış olanı yazması değil, romanda da çokça değinildiği gibi, insanı ilk görüşte etkileyen dış görünüşüdür. Bu bağlamda Selami Bey'in yazar olma tutkusu incelenirse, kendini yaşamdan, karısından, çocuklarından soyutlayıp sadece ve sadece kitabına adayarak geçirdiği kırk küsur senede Selami Bey'in kişiliğini ele geçiren yazarlık tutkusunun onu asıl amacından saptırıp yüzeyselliğe, görünüş itibarıyla özgün olmaya yönelttiği yorumu çıkarılabilir.

Zarife Hanım'ın, Serencam'ın yazılış öyküsünü anlatırken değindiği pek çok noktadan biri de Selami Bey'in bu kitabı yazma uğrunda gözden çıkardığı maddi değerlerin dışında, zaman zaman çocuklarının onun hakkında yaptığı acımasız eleştirilerin gerçekliğine kanıt olabilecek düzeyde akıl sağlığını da yitirdiği düşüncesidir.

“Selami o günden sonra her sabah erkenden, sinekkaydı tıraş olup kravatlı, kunduralı, iki dirhem bir çekirdek çıktı odasına, tek başına, elde kalem, sabahtan akşama, akşamdan gece yarısına kadar masanın başında kaldı, (...). Uzun sözün kısası, Selami beni de, çocukları da boşlayıp tümünden Serencam'ına adadı kendini, tüm günlerini ve tüm gecelerini...” (Yücel, 20)

ifadeleriyle başlayan Serencam serüveni, Selami Bey yapıtını bitirip bin bir zorlukla bir yayın evine bastırana ve hatta son nefesini bu kitap karşısında verene dek gün be gün onu diğerlerinin gözünde (belki de gerçekten) deliliğe sürüklemiştir. Bu konu hakkında yapıtın yazarı Tahsin Yücel ile yapılan bir söyleşide, Selami Harici'nin akıl sağlığıyla ilgili bir soru yöneltildiğinde Yücel:

“Bu konuda aslında çok da ayrıntıya girmek istemedim romanda. Çünkü görüyoruz ki, Selami Harici normal bir insan değil! Ama bir de okuyan, okuduğunu anlayan, güzeli çirkinini ayırt edebilen biri. Ama böyle bir tutkusu var. Ben de Selami Bey'in tutkusunu sergilemeye çalıştım. Bunlardan sonuçlar çıkarmadım.”³

şeklinde bir yanıt vermiştir. Dolayısıyla Selami Harici Bey'in akıl sağlığı hakkında kesin bir yargıya varmak ikinci nesil Haricilerin düşündükleri kadar kolay değildir.

Zarife Hanım'ın yazdığı kısımdan Serencam'ın yazılma öyküsünün nedenlerinin yanı sıra sonuçlarına ilişkin çıkarımlar da yapılabilir ki bu çıkarımlardan en önemlisi Serencam'ın daha tamamlanmamışken bile Harici ailesinin üyelerini birbirlerine düşürecek, birbirlerinden uzaklaştıracak kadar güçlü etkilere sahip olmasıdır. Bunun en belirgin örneği Selami Bey ve Zarife Hanım'ın çocuklarının mutsuzluğu ve para hırsıdır. Onca zenginlik içinde yetişmelerine rağmen, para üzerinden anne ve babalarını tehdit eder ve aynı zamanda tüm bu imkânlara sahip olmalarının yegâne sebebi babalarıyken onu ölçsüzce eleştirirler. Müşfik hariç Serencam'a duydukları önyargı ve nefret de bu tutumun bir getirisidir:

“Müştak da benim yanıtıma güldü. (...), “sattığı bunca hanın, bunca apartmanın, bunca arsanın anılarını da yazsa, çoktan bitirmiş olması gerekirdi. (...) ama öyle sanıyorum ki hiçbir şey yazdığı yok, Selami Harici bey paşa dededen kalanları satıp savurmaya bilir yalnızca, başka şeylere çalışmaz kafası” diye sürdürdü.” (Yücel, 72-73)

Selami Bey'in yazarlık tutkusu ve bu uğurda karısı ve çocukları başta olmak üzere tüm sosyal yaşamını geride bırakması göz önüne alınınca, Zarife Hanım'ın durmadan şikâyet ettiği bu çocukların aç gözlülükleri de şımarıklıkları ve kıymet bilmezlikleri de babalarıyla kurdukları

³ <http://www.insanokur.org=16845> (26.11.2014)

ilişkinin duygusal ve fiziksel açıdan eksikliğinden kaynaklı olabilir. Serencam'a duydukları nefretin sebebi kıskançlık olabileceği gibi paraya olan düşkünlükleri de, babalarıyla ancak onun sayesinde iletişim kurabildikleri düşünülünce, olabilir.

2.2. Yazıda Özgünlük

Özgün olmak, hiç yaşanmamış yazmak değil, yazılan şey yaşanmış dahi olsa daha önce yazılmadığı gibi yazmak; daha önce anlatılmadığı gibi anlatmaktır. Özgün olmak, kendi duygu ve düşüncelerini başkalarının etkisi altında kalmadan ifade edebilmektir. İnsan ancak bunu becerebildiğinde yeterince özgün olur çünkü içinde bulunduğumuz şartlar, düşünce yapımız, etrafımızda olan biteni algılayışımız bizi biz yapan yani bizi diğer insanlardan farklı kılan özelliklerimizdir.

Serencam'ın yazılmasının temelinde yatan olgunun özgünlük olduğu yapıtta pek çok kez belirtilmiştir. Hatta, Selami Harici'nin hayalini kurduğu özgünlük, onu en çok destekleyen Zarife Hanım tarafından dahi gerçek dışı olarak nitelendirilir: *“Daha önce hiç kimsenin yazmadığını, söylemediği bulma arzusu”*dur: *““Selami, az önce de söyledim, söylenmemişi ya da söylenemeyeni yazmaya çalışmaktan vazgeçmelisin artık, bırakmalısın bu düşü”, dedim.”*(Yücel, 28).

Yazıda özgünlük, günümüz edebiyatında kuşkusuz nitelikli bir yazarın sahip olması gereken en önemli özelliklerden biridir. Ancak, bir yazarı nitelikli bir yazar yapan özellikleri içinde kazanılması belki de en zor olanı da özgünlüktür. Tahsin Yücel, “Serencam”ı yaratırken belki de bu niteliği en çok arzulayan yazarın bile kaçınılmaz sonunun sıradanlık olduğunu göstermeye çalışmıştır. Yine *Sonuncu*'yla ilgili bir söyleşide Selami Bey'in özgünlük tutkusuyla ilgili:

“(…)çok özgün bir kitap yazma isteği roman boyunca da sürekli vurgulanıyor. Ama belki pek çok yazarın da yazgısıdır bu, bir türlü istediği o özgün dediğimiz izleklere, konulara ulaşamıyor. Sonunda da başkalarının söyledikleri, belki de onların yapıtları

içinde özgün bulduğu birtakım parçalardan derlediği bir kitap ortaya çıkarıyor.”
(Yücel, 2010)

yorumunu yapıyor. Haricilerin yapıtta geçen üçüncü nesli, Selami Harici'nin torunu Lami Harici ve eşi Canan Harici'nin uzun uğraşlar sonucu hatta neredeyse Selami Bey'in özverisiyle Serencam'ın içeriği üzerine yaptıkları çalışmada kitabın aslında tek bir cümlesinin bile Selami Bey'e ait olmadığını bulmaları, Selami Bey'in hayalini kurduğu özgünlüğün asla gerçekleşmediğinin bir kanıtıdır.

Kitabın sonlarına doğru, dünyada Serencam'ın içeriğiyle ilgili adamakıllı çalışma yapmış tek insanlar olmalarına rağmen Lami Harici dedesine ve Serencam'a duyduğu hayranlık yüzünden, Canan Harici ise Lami'yi kırmamak için Serencam hakkındaki çıplak gerçeği dile dökemez. Ancak Lami'nin bir arkadaşı olan Kasım Uysal adlı figür şu sözlerle;

““Peki, yapıt olarak değeri?” diye sordu. Kasım gene duralamadı: “İlk bakışta kocaman bir sıfır.(...)Şurasını da belirtmek gerekir ki sizin Selami bey çok güzel, çok değerli yapıtlar okumuş genellikle, çok da güzel parçalar seçmiş.(...) Hiç kuşkusuz, bir tür delilik de diyebilirsiniz buna, ama güzel bir delilik olduğu da kesin...” (Yücel, 324).

Selami Harici'nin hayalini kurduğu özgünlüğün bir nebze olsun gerçekleşmediğini dile getirmiştir. Selami Bey'in içerik bakımından arzuladığı özgünlük hayali için büyük bir yenilgi niteliği taşıyan bu yapıt, dış görünüş bakımından görenleri büyüleyen, gazete sayfalarına konu, batıl inançlara kaynak hatta ve hatta cahil kimseler için bir tür fal bakma aracı haline bile gelmiştir. Selami Bey hiç değilse bu bağlamda özgün bir yapıt çıkarmıştır ortaya.

2.3. Ekonomik Durum ve Sosyal Statü

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teoreminin de kanıt olduğu gibi bir toplumda temel ihtiyaçlar karşılanmadığı sürece düşünme ve bunun beraberinde okuma-yazma gelişemez. Aynı durum bireyler için de geçerlidir, bir birey ancak ve ancak barınma, beslenme, güvence gibi temel ihtiyaçlarını sorunsuz bir biçimde karşıladıktan sonra hayatı, kendisini ve çevresini sorgulamaya yani felsefi düşünmeye başlar. Selami Harici, çok başarılı ve hatta döneminin

belki de tek felsefe profesörü olmasına rağmen ailesinden kalan varlık içinde hayatını hiç çalışmadan üstelik Serencam'ı yazdığı sıralarda dededen kalma miraslarını da bir bir elden çıkararak yaşamıştır. Kandilli'nin en gözde köşkünde maddi açıdan böyle bir rahatlık içinde yaşarken de eğitiminin getirdiği alt yapıyla birlikte başka ufuklar bulma arayışıyla kendisini felsefe ve edebiyata vermiştir.

““Bir de felsefe doktorası yapmış ya şöyle parlak bir görev alıp hızla yükselecek, en azından bizim İstanbul Üniversitesi'nde doğru dürüst bir kariere yapacak yerde, paşa dededen kalanları yemekle yetinmiş, hem de belki Türkiye'de kendisi dışında tek felsefe doktorunun bulunmadığı bir dönemde,” (Yücel, 75).

sözleriyle Selami Bey'in en büyük oğlu Müştak, babasının har vurup harman savuran tavırlarını eleştirmiştir. Ancak yapıtta açıkça görülmektedir ki Selami Bey'in çocuklarının da ondan aşağı kalır yanları yoktur.

Ekonomik durum ve sosyal statünün Selami Bey'e Serencam'ı yazması sürecinde sağladığı imkânların yanı sıra kendisinin *“Zengin olmasam Serencam'ı çoktan bitirmiştin.” (Yücel, 156)* sözleri, aslında ekonomik durumunun bir dezavantaj olduğunu savunmaktadır. Özgünlük ancak bir insanın bireysel tecrübelerini kendi sözcükleriyle aktarması sonucu var olur. Selami Bey, ailesinin ekonomik durumu gereğince nice büyük yazar gibi yaşamın gerçek ve acımasız yüzüyle karşılaşmak zorunda kalmamış, kendi için en doğrusu olduğu düşünülen rotadan sapmamış ve oldukça rahat bir yaşam sürmüştür. Varsıllık onu hayattan uzak tuttuğu için zaten zor olan yazılmamış yazmayı onun için imkânsız bir hale getirmiştir.

İnsanlar toplum içinde yeni tecrübeler edindikçe ve ancak bu tecrübelerden sonuç çıkardıkça gelişimini sürdürür. Selami Harici ise zaten kısıtlı olan iletişim çevresini en aza indirip kendini çalışma odasına kilitletiğinde gelişimini sürdürmeyi bırakmış, yıllarca yazdıklarını beğenmeyip yırttıktan sonra çareyi başkalarının tecrübelerini yeniden dile getirmekte bulmuş, böylece asıl amacından sapmıştır:

“Ama beni kaygılandıran bir şeyler de yok değildi bu soluk kesici çalışmada: nerdeyse odasına her gelişimde, bir sözlüğü bırakıp başka bir sözlüğü, onu da bırakıp bir üçüncüsünü, bir dördüncüsünü, bir beşincisini aldığı görüyor, Serencam’ını yazdığından kuşku duymaya başlıyor, bizimki kitap mı yazıyordu, çeviri mi yapıyordu, yoksa kendince bir oyun mu oynuyordu, bilemiyordum.” (Yücel, 59).

Zarife Hanım, kitabın yazılma sürecinin başında Serencam hakkındaki gerçeği, Selami Bey’in kitabı alıntılarla oluşturduğunu, farkında olmadan ifade etmiştir. Bu noktada elverişli ekonomik durum ve sosyal statünün yazma sürecini kolaylaştırdığı yadsınamaz bir gerçekken, yaşanmışlıklar ve birikimler olmadıktan sonra özgünlüğe ve nitelikli yazarlığa hiçbir katkılarının dokunmadığı da oldukça açıktır.

3. DEĞİŞEN ODAK FİGÜRLERİN “SERENCAM”A BAKIŞI

Yirmi dört bin yedi yüz on sekiz sayfalık, tek cilt, ilk sözcüğün baş harfi hariç büyük harf, son sözcüğün sonundaki nokta hariç noktalama işareti kullanılmamış, dünyanın en büyük kitabı Serencam, yazarı Selami Harici dışında, karısı Zarife Harici’yi, en küçük oğlu Müşfik Harici’yi, torunu Lami Harici’yi ve son olarak torununun eşi Canan Harici’yi yazarlığa teşvik etmiştir. Bu figürlerin yazarlık süreçleri ve bireysel görüşleri okuyucuya Harici ailesi üyelerinin nesiller boyunca geçirdikleri Serencam merkezli hayatı en ince detaylarıyla aktarır.

3.1. Aile Gerçekliğinde Serencam

Sonuncu adlı yapıt, Zarife Harici’nin yazdığı, kocasının hayattaki tek amacı haline gelmiş Serencam romanını yazmasının öyküsü anlatılarak başlamıştır. Selami Bey’in bu kitabı yazmaya karar vermesi, başlaması, daha sonra çevresiyle ilişkisini kesmesi, günbegün daha da bitap düşmesi ve en sonunda Serencam’ın tamamlanmış hali karşısında son nefesini vermesine kadar geçen sürede olup bitenler Zarife Hanım’ın gözünden anlatılmıştır. Zarife Hanım’ın yazma düşüncesi: *““Babanız o Serencam dediği şeyi belki bitirecek, belki bitiremeyecek, ama öyle sanıyorum ki ben onun yazılma ya da yazılamama öyküsünü*

kendisinden çok daha önce bitireceğim”, dedim damdan düşer gibi.” (Yücel, 31) sözleriyle birlikte başlar. Önceleri daha yazılmamış bir kitabın yazılma hikâyesini yazmak ona saçma gelmiş olsa da Serencam’ın Selami’yi, yani büyük bir aşkla bağlı olduğu adamı, ondan ve tüm ailesinden uzaklaştırmasıyla Zarife Hanım da bu işi görev edinir.

Zarife Harici’nin yazdıkları, yapıtın temel izleğinin Serencam gibi görünmesine rağmen aslında kendisinin değil bireyler üzerindeki etkisinin ana izlek olduğunun bir kanıtıdır. Selami Bey’in yazma serüveni bile Zarife Hanım’ın onu gözlemlediği düzeyde okuyucuya aktarılmıştır. Selami Bey’in kendi düşüncelerinden çok Zarife Hanım’ın onun hakkındaki yorumları, gözlemleri ya da ona aktarıldığı kadarı yazıya dökülmüştür.

Zarife Hanım çocukları ve Selami Bey arasında bir köprü görevi görmekte, Selami Bey ile ilgili bütün konularda çocuklarıyla önce o iletişim kurmaktadır, yani dışarıyla ilişkisini kesmiş Selami Harici’nin adeta bir sağ kolu konumuna gelmiştir. Bu konumundan dolayı Zarife Hanım, Serencam’ın, henüz yazarı hayattayken, Haricilerin aile ilişkileri üzerindeki kaçınılmaz ve yadsınamaz etkilerini yazıya döken figür olmuştur. Zarife Hanım, çocuklarının görüşlerini dinlemekle yükümlü ve kendini sosyal hayattan tamamen soyutlamış olan Selami Bey’i, yapabildiği ölçüde, yakınında tutmaya istekli bir eş ve annedir. Zarife Hanım, çocuklarının babalarını acımasızca eleştirmelerini, aç gözlülüklerini ve Selami Beyin Serencam konusundaki neredeyse bütün hareketlerini kısacası aile içinde olan biteni tüm çıplaklığıyla yazmıştır.

Selami Harici’nin ilk kez “Serencam” sözcüğünü ağzına almasıyla başlayan bu serüven, Harici ailesinin psikolojik ve maddi açıdan tüm üyelerini şu ya da bu şekilde etkilemiştir. Müşfik hariç Selami ve Zarife Harici’nin diğer çocukları Müştak, Müşerref ve Müşfika, Serencam’ın hayata geçirilmesiyle birlikte parayı eskisinden fazla önemsemeye başlamışlardır. Her fırsatta babalarını ve hatta annelerini eleştiren, hiçbir zaman kendilerine

ait olmayan malların, arsaların satılması karşısında babalarını akıl hastanesine yatırmayı dahi teklif ederler. Serencam'dan önce de çok tutarlı ve elindekiyle yetinmeyi bilen çocuklar olmamalarına karşın babalarının kitabı yazmaya girişmesiyle iyice ortaya çıkan bu doyumsuzluk Serencam'ın Haricilerin ilk nesil çekirdek ailesi üzerindeki en önemli etkisidir.

Selami Bey, daha çocukları ergenlik çağına bile gelmemişken giriştiği iş sebebiyle çocuklarından ve karısından uzaklaşmış, hayatını çalışma odasında kitapları ve Serencam'ıyla geçirmiştir. Çocukları anneleri ve bakıcılarla büyümüş, sevgi ve şefkat görmedikleri sadece sürekli meşgul olduğunu bildikleri ve odasından çıkmayan bir babayla aynı evde birer yabancı gibi yaşamışlardır. Çocukluktan yetişkinliğe geçişleri sırasında baba figüründen uzak bu çocuklar, babalarıyla sadece ortaya sorunlar çıktığında daha doğrusu ortaya paranın düzeltebileceği sorunlar çıktığında iletişim kurmuşlardır. Olayların tam ortasında olmasına rağmen Zarife Hanım, bu eksikliğin çocuklarının karakterlerinde ne denli değiştirilemez izler bıraktığının farkında olmamakla beraber bu durumu paraya düşkün bir adam olan dedeleri Harici beyin soyundan gelmelerine bağlamıştır. Selami Bey ise suçu topluma atmıştır: *“Konuyu Selami'ye açardım arada bir. Onun tek bir yanıtı vardı: “Bizim çocuklarımız oldukları kadar da toplumun çocukları onlar, şu içinde yaşamakta olduğumuz toplumun”, derdi.”* (Yücel, 91). Her ikisinin de kendilerine göre açıklamaları olmasına karşın, hayatını o kitabı yazmaya adadığı için etkisinden çıkamayan Selami Bey ve büyük bir sevgi ve saygıyla Selami Bey'e bağlı olduğu için gerçekleri görmek istemeyen Zarife Hanım, çocuklarının psikolojik durumunun asıl nedeni, Serencam'ı göz ardı etmiştir.

Daha önce hiç yazılmamış yazmaya çalışırken, daha önce hiç yaşanmamış yaşamayı, kendine özgü deneyimler edinmeyi, hatıralar biriktirmeyi ikinci plana koyan Selami Bey ve her zaman aşk ve sadakatini ondan esirgemeyen Zarife Hanım, Serencam yüzünden zaten ilgiye ihtiyaç duyan çocuklarının bitmek tükenmek bilmeyen isteklerini her seferinde parayla

karşılamaşlardır. Serencam'ın anne ve babayı kendi benliği etrafında yaşamaya sürükleyen varlığı, aile içindeki ilişkileri önce samimiyetsizliğe sonra para üzerine kurulmaya ve sonunda da özellikle çocuklar bakımından saygı kavramını yitirmelerine neden olmuştur.

3.2. İkinci Nesil Serencam

Önce babası Selami Bey, arkasından da annesi Zarife Hanım Serencam'ın karşısında son nefeslerini verdikten sonra kardeşleri arasında Serencam hakkında çıkan anlaşmazlığa bir nokta koyarak kitabı kendi evine götürmeye karar veren Müşfik, Zarife Hanım'dan sonraki odak figürdür. *Sonuncu* adlı yapıtın İkinci Bölüm'ünde Haricilerin en küçük oğlu Müşfik Harici'nin güncesine yer verilir. Annesinin belirttiği gibi diğer kardeşlerinden daha farklı olan Müşfik, onlar gibi paranın pulun peşinde koştuktan çok manevi değere önem veren yumuşak başlı ve anlayışlı çocuğudur Haricilerin. Kardeşleri tarafından, dile getirmese de, babalarını onlardan uzaklaştırdığı için ama daha çok kendilerinin olarak gördükleri malların, arsaların satılmasına neden olduğu için ve son olarak hem anneleri hem de babaları bu kitabın başucunda can verdiği için “uğursuz” olarak nitelendirilen Serencam'a farklı gözle bakan tek kişi odur. Müşfik, anne ve babasından kalan manevi bir miras olarak gördüğü bu kitabı, diğerlerinin kurtulma planlarına karşı çıkararak sahiplenmiştir.

Çocuk sahibi olamayan Müşfik, Serencam'ı eve getirdikten kısa bir süre sonra karısı Nevin'in hamile olduğunu öğrenir ve Serencam hakkındaki bütün önyargıları bir kenara koyan karı koca bu kitabın kendilerine şans getirdiğine inanmaya başlar. İlk neslin Serencam'ı kocaman bir aileyi birbirlerinden uzaklaşmaya, kutuplaşmaya itmişken, ikinci neslin Serencam'ı Müşfik Harici ve Nevin Harici'ye bir çocuk armağan etmiştir:

““Uğursuz da uğursuz diye tutturmuştu seninkiler, ama şimdi kesinlikle biliyorum ki tam tersi!” dedi. “Evet, tam tersi, sevgilim. Çok uğurlu Selami babanın kitabı, onu Tanrı gönderdi bize: inanmazsan, al eline kalemi de hesapla, çocuğumuz ana rahmine Serencam'ın bu eve geldiği gün düştü!” (Yücel, 197).

Bunun üzerine Müşfik ve Nevin'in evinde İstanbul'un en iyi marangozlarından birine yaptırılmış özel dolabında yerini alan Serencam, boyutlarına ve görünüşüne yaraşır ilgiyi en çok ikinci nesil Haricilerin döneminde görmüştür. Yazılara, dergilere hatta Türk ve Fransız gazetelerine konu olan dev kitabın sadece görünüşüyle ilgilenilmesi Müşfik Harici'yi rahatsız edip, onu kitabı okumaya teşvik ettiyse de bu zorlu görevi tamamlayamamış ve kitabı tamamen okumuş olma unvanı oğlu Lami Harici'ye kalmıştır.

Selami Harici'nin yazdığı kitap sayesinde dünyaya geldiğine inandıkları oğulları Lami Harici, bu inançlarına kanıt olacak şekilde kendini bilmeye başladığından beri hatta kendini bilmezken bile hep Serencam'ın etrafında bulunmak istemiştir. Boyutlarının küçük çocuğu etkilemesinden ziyade kitabın içeriğine olan merakı da “*Çabucak öğreneceğim okumayı, dedemin kitabını okuyacağım*” (Yücel, 218) sözleriyle ve daha niceleriyle varlığını sürdürmüştür. Oğlunun Serencam'a olan takıntısını babasınıninkine benzeten Müşfik Harici, onun sonunun da, her ne kadar kabullenmeyi istemese de, babasınınki gibi saplantılı bir delilik olmasından korktuğu için zamanla Serencam'a karşı önyargı besler, Lami'yi ondan uzak tutmaya çalışır. İkinci Bölümde hak ettiği değeri gören Serencam, bölümün sonuna doğru Haricilerin evinde yine huzuru bozan, oğulları Lami'yi delirteceği düşünülen uğursuz bir nesneye döner. Serencam'a atfedilen tüm bu nitelikler Müşfik Harici'yi yazmaya iten olgulardır.

3.3. Köklerine Sahip Çıkış

Bu kez odak figür, ikinci bölümde Serencam yüzünden delireceğinden korkulan üçüncü nesil bir Harici, Selami Bey'in torunu Lami Harici'dir. Serencam'ın tam da en gösterişli zamanlarını yaşadığı kendine özel bir dolabın arkasında gören herkesi kendine hayran bıraktığı dönemde dünyaya gelen Lami Serencam'a büyük bir hayranlıkla bağlanır.

“Hep kalın bir camın ardında, ak ve parla bir ışık altında, girintisiz, çıkıntısız, kımiltısız, kocaman bir nesne olmasına ve çevremizdeki her şeyin onun benden

ayrı olduğuna tanıklık etmesine karşın, belki de tam tersine, her şey onun benden ayrı olduğuna tanıklık ettiği için, bir daha kopmayacak, kopamayacak bir biçimde bağlandım ona,” (Yücel, 233).

Belki de kutsal gibi görünen bu devasa kitaba bu denli yakın büyümekten, dedesini hiç tanımamasına, o öldükten sonra doğmasına rağmen onu tanımak, onun hakkında daha fazla şey öğrenmek için doyumsuz bir merak duyduğunu sık sık belirtmiştir.

Serencam’ın Lami Harici’nin yazarlık sürecine etkisi diğer dört figürün aksine kitabın dış görünüşünden ziyade içeriği ve bu içeriğin bilinmezliğine olan merakı doğrultusundadır. Önce Serencam’dan küçük parçaları “Gündem” adlı gazetede bir köşe yazarı lakabıyla yayımlamasıyla başlayan bu içerik merakı, Lami Harici’yi dedesinin yolundan gitmeye itmiştir. O nasıl kendini hayattan soyutlayıp bu kitabı yazmışsa, Lami de aynı şekilde bu kitabı okumak uğruna hayatını adamak istemektedir. Serencam’ın etkisini gösterdiği bu üçüncü nesil Harici’yle olaylar adeta başa sarar ve zamanında Zarife Hanım’ın Selami Bey için yaptığı gibi, kitabın ek bölümünde de Canan kocası Lami’nin Serencam’ı okuma öyküsünü yazmaya başlar. Dedesi gibi sosyal ve fiziksel gereksinimlerini göz ardı ederek günlerce sadece Serencam’ı okuyan Lami Harici ve tıpkı Zarife Hanım gibi kuşku, üzüntü ama saygıyla gözlemlerini kağıda döken Canan Harici, Serencam adlı kitabın Harici ailesini nasıl nesiller boyu kendi benliğinde topladığının ve hatta onları tekrara düşürdüğünün en somut kanıtıdır:

“Kimi zaman buna gülmek geliyordu içimden: dedesinin seçimi gibi torunun seçimini de hem gülünç, hem aykırı buluyordum. (...) Öyle sanıyordum ki Selami Bey, okurunu yitirmiş bir cennette dolaştırmak için yazmıştı Serencam’ı. (...) Selami Harici kitabına son noktayı koymuştu hiç değilse, ama Lami harici her geçen gün öyle zayıflıyordu ki kitabın öbür ucundan çıkabilecek miydi, çıkarsa ne zaman ve nasıl çıkacaktı? Bilemiyordum doğrusu. Bilmek istemiyordum.” (Yücel, 320).

4. SONUÇ

Bu tezde, Tahsin Yücel'in *Sonuncu* adlı yapıtındaki ana izlek Serencam'ın nesiller boyunca Harici ailesinin okur-yazarlık sürecine olan etkisi işlenmiştir. Eşi benzeri görülmemiş bir kitap olarak kurgulanan Serencam, kendi yazarı dışında diğer dört Harici ailesi üyesini de yazarlık serüvenine itmiştir.

Serencam'ın yazılma sürecinde öncelikle Selami Harici Bey'in tutkusu etkili olmuştur. Bir insanın saplantı haline getirdiği tutkuları uğruna tüm sosyal yaşamına son vererek hayatının ciddi bir bölümünü bu tutkuları gerçekleştirmek uğruna adayabileceği gösterilmiştir. İkinci olarak özgünlük hayaliyle yola çıkan Serencam, tek bir kelimesi bile yazarına ait olmayan, devasa bir derleme yapıt olarak yolculuğunu tamamlamıştır. Selami Harici, sosyal hayatını sona erdirerek kişisel deneyimlere sahip olmadan yıllarını masa başında yazılmamış aramakla geçirir ve başarısız olur. Bu başarısızlık özgünlüğün, yani yazarın bizzat kendi düşüncelerini aktarabilmesinin yegâne yolunun kişisel deneyimlerden geçtiğinin göstergesidir. Öte yandan, Selami Bey'in hep hayalini kurduğundan daha özgün bir yazar olan Zarife Hanım, gözlemlerini yazıya aktarmıştır. Deneyimden ziyade gözlem gücü bile birey ve toplum arasındaki ilişkiyi canlı tutarak kişisel düşünce oluşumunda olumlu etki göstermiştir.

Serencam gibi dünyaca ünlü bir yapıtın neden herhangi birisi tarafından değil de Selami Harici gibi varlıklı bir ailenin varisi tarafından yazıldığı konusunda ise, insanların temel ihtiyaçları sağlanmadan edebiyat, felsefe gibi ruhu besleyecek alanlara yönelmedikleri sonucu çıkartılabilir. Ekonomik ve sosyal refah içindeki bir birey ancak bu rahatlığı elde ettikten sonra ruhsal ve düşünsel gelişimi için adım atar; ancak yaşamla bağı koparan bir bireyin bu süreçte başarıya ulaşması beklenemez.

Selami Bey'in özgünlüğü çalışma odasının duvarlarıyla sınırlanmış yazma serüvenine karşın, Zarife Hanım'ın aile gerçekliğinden güç alarak gözleme dayanmıştır. Bizzat yaşanan

olaylar, Serencam'ın aile fertleri üzerindeki etkisi ve bu etkileri birinci kişiden görebilme olanağı Zarife Hanım'ı yazar yapmıştır. Oğulları Müşfik Harici de aynı şekilde anne ve babası vefat ettikten sonra yaşananları kendi perspektifinden değerlendirerek yazıya dökmüş ve yine babasından daha özgün bir yazarlık deneyiminin sahibi olmuştur. Üçüncü nesil Haricilerden Lami Harici, babası ve babaannesi gibi gözlemlere dayalı olayları aktarmaktan çok özgünlüğü belki de en çok yakalayan Harici olarak kişisel duygu ve düşüncelerini, bir nevi günce biçiminde yazıya dökmüştür. Sonuç olarak, derlemelerden ve başkalarının deneyimlerinin gölgesi altında kalmaktan kurtulmanın tek yolu bireyin kendi deneyimlerini yaratmasıdır ve bu süreç bireyin toplumla bir ilişki içinde olmasını gerektir yargısına ulaşılmıştır.

5. KAYNAKÇA

- Yücel, Tahsin. Sonuncu. İstanbul: Can Yayınları, 2010.
- Öztop, Erdem. Sonuncu – Tahsin Yücel, 8 Nisan 2010 tarihli Cumhuriyet Kitap Eki.
- Kafaoğlu, Asuman. Müthiş Bir Kitap şu 'Serencam', 16 Nisan 2010 tarihli Radikal Kitap Eki.
- <http://www.insanokur.org=16845> (26.11.2014)